

УДК 37.013.2:930.2(477)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/97-1-51>

Ірина КОЗЛОВСЬКА,
orcid.org/0000-0001-8755-2035
доктор педагогічних наук,
провідний науковий співробітник
Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) irinakozlovska476@gmail.com

Тетяна ЯКИМОВИЧ,
orcid.org/0000-0003-1777-1699
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) t.d.yakymovych@npu.edu.ua

ПЕРСОНІФІКОВАНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ОСВІТИ НА ОСНОВІ ДОКУМЕНТАЛЬНИХ МІКРОІСТОРИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

У статті обґрунтовано методологічну продуктивність персоніфікованого мікроісторичного підходу до історії освіти та продемонстровано його пізнавальні можливості на матеріалі автентичних шкільних документів особового походження. Емпіричною базою дослідження слугують десять оригінальних свідоцтв і атестатів двох родин (Якимовичів і Палюхів, виданих у період з 1906 до 1948 року на території Галичини, Мазовії та Львівщини). Документи охоплюють чотири державно-політичні режими: пізню Австро-Угорську монархію, Другу Річ Посполиту, нацистське Генеральне Губернаторство та Українську РСР. З'ясовано, що серійне прочитання шкільних формулярів однієї родини дає аналітичний ефект, недоступний дослідженню на основі узагальнювальних нормативних джерел: на мікрорівні унаочнюється трансформація оцінкової шкали, предметної сітки, мови навчання, релігійної та гендерної маркованості шкільного документа, а також взаємовплив державної політики й повсякденної освітньої практики. Виявлено, що шкільне свідоцтво у кожному з режимів моделює учня за особливою логікою: австрійський формуляр фіксує моральні категорії «обичай» та «тильність» як окремі оцінки; польський міжвоєнний редукує їх до «*sprawowania*»; нацистсько-окупаційний німецько-український документ легітимізує українську мову як шкільний предмет інструментально; радянський атестат 1948 року виносить конфесію за межі документа і вводить ідеологічні дисципліни. Доведено, що особові документи освітнього походження становлять повноцінне історико-педагогічне джерело, що дозволяє простежити механізм впливу політико-ідеологічних змін на конкретну дитину, родину, село. Перспективи дослідження пов'язані із залученням ширшого корпусу родинних документальних збірок та матеріалів державних архівів України.

Ключові слова: мікроісторія, історія освіти, персоніфікований підхід, шкільне свідоцтво, джерелознавство, документи особового походження, Галичина.

Iryna KOZLOVSKA,
orcid.org/0000-0001-8755-2035
Doctor of Pedagogical Sciences,
Senior Research Fellow
International Institute of Education, Culture, and Diaspora Relations
of Lviv Polytechnic National University,
(Lviv, Ukraine) irinakozlovska476@gmail.com

Tetyana YAKYMOVYCH,
orcid.org/0000-0003-1777-1699
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Pedagogy and Innovative Education
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine) t.d.yakymovych@npu.edu.ua

PERSONALISED STUDY OF THE HISTORY OF EDUCATION BASED ON DOCUMENTARY MICROHISTORICAL SOURCES

The article substantiates the methodological productivity of a personalised microhistorical approach to the history of education and demonstrates its cognitive possibilities on the basis of authentic school documents of personal origin.

The empirical basis of the study consists of ten original certificates and school reports of two families (Yakymovyches and Paliukhs) issued between 1906 and 1948 on the territory of Galicia, Mazovia and the Lviv region. The documents cover four state and political regimes: the late Austro-Hungarian monarchy, the Second Polish Republic, the Nazi General Government, and the Ukrainian SSR. It has been established that a serial reading of the school forms of a single family produces an analytical effect unattainable through research based solely on generalising normative sources: at the micro-level, the transformation of the evaluation scale, the subject matrix, the language of instruction, and the religious and gender marking of the school document become clearly visible, as does the interaction between state policy and everyday educational practice. It is shown that each regime models the pupil according to its particular logic: the Austrian form records moral categories such as «conduct» and «diligence» as separate grades; the interwar Polish form reduces them to «sprawowanie»; the Nazi-occupation German-Ukrainian document instrumentally legitimises the Ukrainian language as a school subject; and the Soviet certificate of 1948 removes confession from the document altogether and introduces ideological disciplines. It is concluded that personal educational documents constitute a fully-fledged historical-pedagogical source that allows one to trace the mechanism by which political and ideological changes affect a particular child, family, and village. Research prospects are associated with the involvement of a wider corpus of family documentary collections and materials from the state archives of Ukraine.

Key words: microhistory, history of education, personalised approach, school certificate, source studies, personal documents, Galicia.

Постановка проблеми. Історія освіти традиційно вибудовується як історія інституцій, реформ, офіційних програм і нормативних актів. Такий підхід, залишаючись необхідним, не вичерпує свого предмета: поза межами генералізованого нарративу опиняється конкретний учень, конкретний учитель, конкретна школа конкретного села у конкретному історичному моменті. Між тим, саме мікрорівень є тим простором, де освітня політика реально реалізується або зазнає викривлення, де декларовані цілі зустрічаються з повсякденністю, де формальна структура навчання вступає у взаємодію з родинною, мовною та релігійною ідентичністю дитини. Актуальність персоніфікованого мікроісторичного дослідження історії освіти зумовлена потребою доповнити й скоригувати узагальнювальні схеми матеріалом, який дозволяє побачити освітній процес крізь призму індивідуального досвіду, а також розширити джерельну базу історико-педагогічних студій за рахунок документів особового походження, що донині залишаються недостатньо задіяними в українській історіографії освіти.

Аналіз досліджень і публікацій. Методологічне підґрунтя персоніфікованого дослідження історії освіти спирається на комплекс праць українських і зарубіжних авторів. Теоретичні засади історико-педагогічного процесу як самостійного предметного поля розроблено у студіях О. Сухомлинської (Сухомлинська, 2003; Сухомлинська, 2005), в яких обґрунтовано нові методологічні підходи до загальних проблем історії освіти та окреслено дослідницькі перспективи історико-педагогічних студій в Україні. Мікроісторичний напрям у вітчизняній історіографії системно представлено у працях Я. Верменич (Верменич, 2010; Верменич, 2012), де соціальна історія та мікроісторія постають як взаємодоповнювальні дослідницькі

оптики, а локальна історія як самостійний науковий напрям. Концептуальне узагальнення мікроісторії як наукового напрямку здійснив О. Ясь у відповідній енциклопедичній розвідці (Ясь, 2019). Джерелознавчі та методологічні питання історичної науки узагальнено у підручнику І. Міронової (Міронова, 2023). Проблематику історії повсякденності у зв'язку з мікроісторією репрезентовано у матеріалах Всеукраїнської наукової конференції (Історія повсякденності, 2010). У західній традиції засадничими є праці К. Гінзбурга про мікроісторичне прочитання біографії окремої людини (Ginzburg, 1980), Дж. Леві про теоретичні підстави мікроісторії (Levi, 1991), П. Берка щодо зв'язку історії й соціальної теорії (Burke, 2005) та Р. Шартьє щодо мови і практик історичного пізнання (Chartier, 1997). Попри значний доробок у кожному з цих напрямів, на перетині мікроісторії та історико-педагогічної проблематики зберігається простір для досліджень, які вводять у науковий обіг конкретні особові документи й демонструють аналітичний потенціал такого матеріалу.

Попри розвинуту методологічну рефлексію щодо мікроісторії та окремі спроби біографічного підходу в українській історії педагогіки, залишається відкритим питання про продуктивність серійного прочитання особових документів освітнього походження, що належать одній родині та охоплюють тривалий історичний відтинок. Саме такий матеріал здатний унаочнити механізм, яким державно-політичні режими переформатовують шкільний документ і через нього у шкільну повсякденність учня.

Мета статті. Обґрунтувати методологічну продуктивність персоніфікованого мікроісторичного підходу до історії освіти та продемонструвати його можливості на основі аналізу шкільних документів.

Виклад основного матеріалу. Персоніфіковане мікроісторичне дослідження передбачає зміщення фокусу з інституції на суб'єкта – конкретну дитину, її родину, її освітню траєкторію. Таке дослідження не відмовляється від загального контексту, а прочитує його крізь одичне, керуючись принципом, який К. Гінзбург окреслив як увагу до «ниткового» прочитання джерела, коли одна деталь може відкривати цілий історико-культурний пласт (Ginzburg, 1980). Дж. Леві наголошував, що мікроісторія не є простим зменшенням масштабу, а іншою логікою роботи з джерелом, у якій сингулярне свідчення не ілюструє загальне правило, а ставить його під питання (Levi, 1991). Саме ця епістемологічна настанова становить підґрунтя нашого аналізу.

Джерельну базу розгляду становлять десять оригінальних шкільних документів, що належать двом родинам. Перша група (1906–1912 рр.) стосується Марії Якимович, уродженої 24 листопада 1894 року у с. Великі Грибовичі в Галичині, греко-католицького віросповідання (у ранніх документах «обряду грецького»). Друга група (1935–1948 рр.) репрезентує освітні шляхи Мирослави Марії Палюхівни (народженої 28 листопада 1926 р. у с. Ярнути, повіт Остроленка) та її брата Ярослава Стефана Палюха (народженого 25 квітня 1930 р. у тих самих Ярнутах). Принципово, що ці дві родини пов'язані географічно: у пізньому атестаті зрілості Ярослава Палюха 1948 року місцем народження зазначено с. Великі Грибовичі Брюховицького району Львівської області, тобто те саме село, з якого походила Марія Якимович понад пів століття раніше. Така топографічна суміжність дозволяє припускати родовий зв'язок і прочитувати обидві групи документів як мікросвідчення однієї спільної родової пам'яті про школу.

Найраніший документ «Повідомлене шкільне» Марії Якимович за 1906/7 шкільний рік, видане Школою вправ при ц.к. Семінарії учительській жіночій у Львові. Друкована форма документа подана українською мовою галицького правопису кінця XIX століття («в наўці релігії», «в язиці рускім», «в язиці польськім», «в язиці німецькім», «в рахунках і наўці о геометричних формах»). Це єдиний у нашій добірці зразок, де в одному формулярі співіснують чотири предмети мовно-літературного циклу: релігія, руська, польська й німецька мови.

Структура документа відтворює австрійську модель шкільного оцінювання: «обичаї», «пильність», загальний поступ, зверхній порядок письменних вправ; окремо фіксується кількість пропущених годин із поділом на «оправдані» та

«неоправдані». Такий формуляр фіксує не лише знання, а цілісний образ учениці в етичних категоріях свого часу.

Документ 1907/8 року «Свiдоцтво шкільне» того самого учня, виданий уже виділовою школою жіночою 5-класовою ім. Шевченка з правом публічності у Львові, засвідчує перехід галицької українки на наступний освітній ступінь.

Оцінкова шкала («дуже добрий», «добрий», «достаточний», «недостаточний») залишається сталою, проте розширюється перелік дисциплін: до основних додано каліграфію, жіночі роботи ручні, спів, мови французьку, англійську й латинську (дві останні з позначкою «недостаточно / не оцінювано»). Окремою категорією стоїть «пильність тревала», яка характеризує не результат, а процес, моральну якість учениці.

Наступний документ це «Свiдоцтво» 1911/12 року Приватної жіночої Семінарії учительської «Руского Товариства Педагогічного» у Львові, що репрезентує фінальний етап професійної підготовки майбутньої народної вчительки. Заклад відкрито силою постанови Міністерства ісповідань і просвіти від 14.IX.1903 р., ч. 29932. У переліку предметів з'являються педагогіка, спеціальна методика і практичні вправи, соматологія та гігієна, гра на скрипці, знання конституції держави і краю. Набір дисциплін прозоро показує, якою уявляла австрійська шкільна політика майбутню українську вчительку: двомовною (українська та польська, бажано німецька), дидактично підготовленою, музично грамотною, релігійно зорієнтованою в греко-католицькому обряді.

Друга група документів фіксує принципово інший політичний контекст. Свiдоцтва Мирослави Палюхівни за 1935/6 та 1936/7 шкільні роки видано двокласовою Publiczną Szkołą Powszechną у с. Ярнути, повіт Остроленка, у межах Другої Речі Посполитої. Формуляр повністю польськомовний, із характерним формулюванням «Świadectwo szkolne»; оцінкова шкала зведена до чотирьох позицій: «bardzo dobry», «dobry», «dostateczny», «niedostateczny». Показово, що ідентичність учениці зафіксована виразно: «religii (wyznania) greko-kat.» тобто греко-католицької, навіть попри те, що документ видано в польській державній школі й польською мовою. Це свiдчить про певну толерантність офіційного формуляра до конфесійної приналежності дитини: держава називає віровизнання мовою своєї канцелярії, однак не приховує і не перекодує його.

Предметний перелік («język polski», «rachunki z geometrią», «przyroda», «geografia», «historia», «rysunki», «roboty ręczne», «śpiew», «ćwiczenia

Школа вищої ч. к. Освітньої училищної *лицейської у Львові*,
 Ч. головного каталогу *7* Класа *ремеслена*.

ПОВІДОМЛЕННЯ ШКІЛЬНЕ.

Ім'я і назвико ученика (учениці): *Марія Філімовна*
 уроджен. дн *24 листопада 1894* в *Трибухівцях воєв. Галичині*, релігії *католицької* обряду *грецького*.

Рік шкільний 1906/7	I півріччя: від 1. вересня до 15. листопада 1906		II півріччя: від 1. лютого до 15. травня 1907	
		від 16. листопада до до 31. січня 1899		від 16. травня до кінця шкільн. року
Обача:	<i>добрий</i>	<i>похвалив.</i>	<i>похвалює</i>	<i>похвалює</i>
Пильність:	<i>добра</i>	<i>1.</i>	<i>добра</i>	<i>требався</i>
в науці релігії:	<i>добрий</i>	<i>1.</i>	<i>дуже добрий</i>	<i>дуже добрий</i>
в читанню:	<i>добрий</i>	<i>—</i>	<i>добрий</i>	<i>добрий</i>
в писанню:	<i>добрий</i>	<i>—</i>	<i>добрий</i>	<i>дуже добрий</i>
в польськ. мові:	<i>грамматика</i>	<i>1.</i>	<i>добрий</i>	<i>добрий</i>
в руск. мові:	<i>грамматика</i>	<i>1.</i>	<i>добрий</i>	<i>добрий</i>
в математиці:	<i>грамматика</i>	<i>1.</i>	<i>грамматика</i>	<i>грамматика</i>
в географії:	<i>грамматика</i>	<i>1.</i>	<i>грамматика</i>	<i>грамматика</i>
в історії:	<i>грамматика</i>	<i>1.</i>	<i>грамматика</i>	<i>грамматика</i>
в рисунку:	<i>добрий</i>	<i>—</i>	<i>добрий</i>	<i>добрий</i>
в співі:	<i>грамматика</i>	<i>—</i>	<i>добрий</i>	<i>грамматика</i>
в ручних роботах:	<i>грамматика</i>	<i>—</i>	<i>добрий</i>	<i>дуже добрий</i>
в гімнастичі:	<i>грамматика</i>	<i>—</i>	<i>грамматика</i>	<i>грамматика</i>
Засадний поступ:			<i>добрий</i>	
Звершений порядок:	<i>добрий</i>	<i>грамматика</i>	<i>дуже добрий</i>	<i>дуже добрий</i>
Уваги учитель класи:	<i>дуже добрий</i>	<i>дуже добрий</i>	<i>дуже добрий</i>	<i>дуже добрий</i>
Підписи: мати, малярі або отука:	<i>Філімовна</i>	<i>Філімовна</i>	<i>Філімовна</i>	<i>Філімовна</i>

В *Львові* *18/11/1906* дн *27/1/1907* - *15/4 - 6/4 1907*

Марія Філімовна
 уроджен. дн *24 листопада 1894* в *Трибухівцях*
 в *Галичині*, релігії *католицької* обряду *грецького* училища
 в році шкільнім *1907/8* до класу *лицейської* школи *лицейської у Львові*
 заповнала ся під назвою *похвалює*, прикладала ся до науки з пильністю *требався* і починала в ній відлучити поступи:

в науці релігії:	<i>дуже добрий</i>
в мові польськ. з наукою практичного стилю:	<i>дуже добрий</i>
в мові руск. з наукою практичного стилю:	<i>дуже добрий</i>
в мові німецьк. з наукою практичного стилю:	<i>дуже добрий</i>
в історії:	<i>дуже добрий</i>
в географії:	<i>дуже добрий</i>
в історії природи:	<i>добрий</i>
в математиці:	<i>дуже добрий</i>
в географії:	<i>дуже добрий</i>
в рисунку:	<i>дуже добрий</i>
в співі:	<i>дуже добрий</i>
в жіночих роботах ручних:	<i>дуже добрий</i>
в музиці <i>французькій</i>	<i>дуже добрий</i>
в музиці <i>німецькій</i>	<i>дуже добрий</i>
в музиці <i>польській</i>	<i>дуже добрий</i>

Звершений порядок писемности *дуже добрий*
 Опустили шкільні години: *31*; а тих отукало: *31*
 Засадний поступ: *дуже добрий*
 На відставі цих поступів / уваги ся *дуже добрий* учениця пригноблено до переходу до класу *лицейської* в *Львові* дн *27* серпня *1908*

М. М. К. Директор
А. Д. Філімовна Учитель релігії
Анна Філімовна Головна в класі.

cielesne», «roboty kobiece») відтворює стандартну міжвоєнну польську модель «школи повшехней» із чітким гендерним розподілом для дівчат обов'язковими були «роботи жіночі».

Свідоцтва Ярослава Палюха 1937/38 та 1938/39 років видано в тій самій Ярнутській школі, за тим самим польським формуляром. Вартий уваги лакуничний запис «język – » з прокресленням: у польській однокласовій школі нижчого ступеня українська (чи будь-яка інша рідна) мова як окремих предмет не викладалася. Дитина вчилася читати й писати польською, а рідна мова залишалася сферою сім'ї й церкви. Документ 1941/42 року, натомість, є чи не найпоказовішим у всій добірці. Його формуляр двомовний німецько-український: «GENERALGOUVERNEMENT / -klassige ukrainische Volksschule / -класова українська народня школа»; «Schulzeugnis – Шкільне свідоцтво».

Видано школою в с. Грабівка, повіт Біла Підляська. Змінилась не лише мова шкільного свідоцтва: у переліку предметів з'являється «Ukrainische Volkskunde / Українське народознавство», зникають польські дисципліни, «Deutsche Sprache / Німецька мова» стає обов'язковою. Оцінка «дуже добрий» у рубриці «Ukrainische Sprache / Українська мова» є мікроісторично значущим свідченням: дитина, яка в 1938 році мала прокреслення навпроти графі «język», у 1942 році отримує вищу оцінку з української. Це не освітній прогрес окремої родини; це фіксація того, що зміна політичного режиму миттєво легалізувала рідну мову як шкільний предмет. Водночас статус такої легалізації був суто інструментальним: нацистська окупаційна адміністрація допускала українське народне шкільництво у вузьких межах Генерального Губернаторства з власних політичних розрахунків, а не з визнання прав.

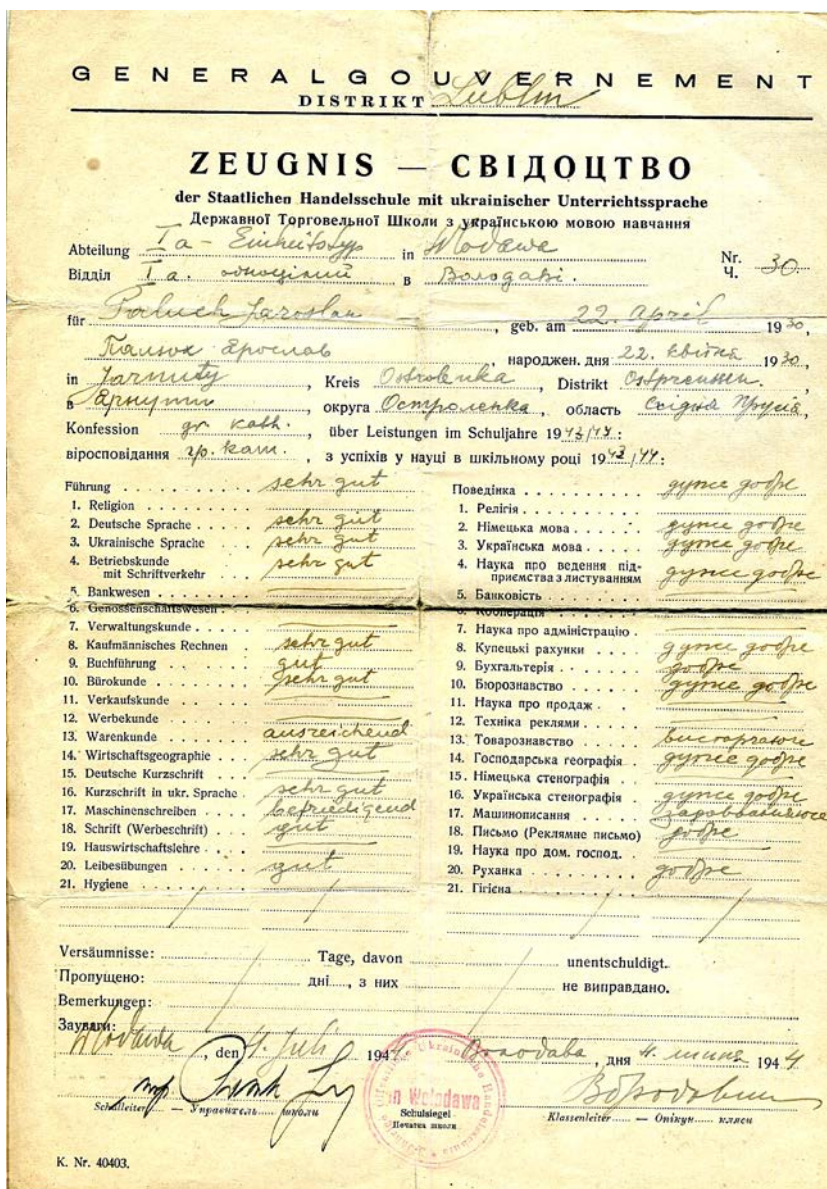
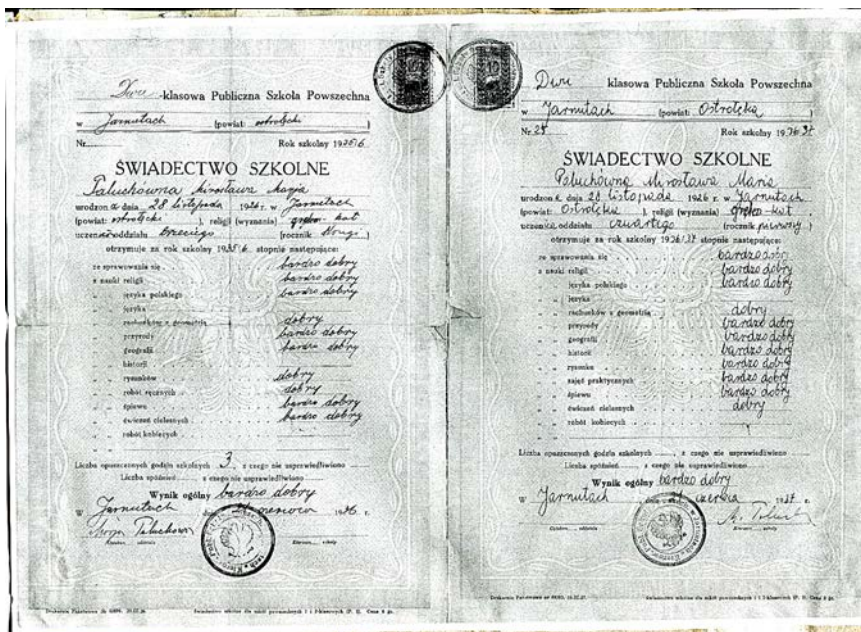
Нарешті, атестат зрілості 1948 року № 085279 видано вже УРСР Міністерством освіти, друкованим бланком кирилицею.

Місцем навчання є Збоїщанська середня школа Брюховицького району Львівської області, куди родина, очевидно, перемістилася разом із масовими післявоєнними переміщеннями українського населення зі сходу Холмщини та Підляшшя. Шкала оцінювання принципово інша: радянська п'ятибальна («5 – п'ять», «4 – чотири»). Предметний ряд ідеологічно переформатовано: поряд з українською мовою та літературою з'являються «Історія СРСР», «Конституція СРСР і УРСР», «Російська мова» і «Російська література» як окремі обов'язкові дисципліни, причому з російської мови учень має «4», а з російської

літератури – «5». Іноземна мова, вивчена протягом середньої школи, має оцінку «5». Документ завершує піввікову траєкторію однієї родини: від греко-католицької учениці львівської семінарії в Австро-Угорщині 1906 року до випускника радянської середньої школи 1948 року, у якого в атестаті не залишилося жодного сліду про конфесію, а мова навчання стала третьою за порядком зміни.

Зіставлення цих десяти документів дає низку мікроісторичних висновків, недоступних узагальнювальному дослідженню. По-перше, свідоцтва емпірично фіксують, як змінюється сама категорія «предмет». В австрійських документах «обичай» та «пильність» подано як окремі оцінки, тобто шкільний документ моделює учня як моральну особу, для якої успішність у науках є лише однією зі складових. У польському міжвоєнному формулярі моральна категорія редукується до «sprawowania», а в радянському атестаті 1948 року вона взагалі винесена за межі предметної сітки і присутня тільки як ритуальна формула «при відмінній поведінці». По-друге, рідна мова дитини функціонує як чутливий індикатор політичного режиму: австрійська багатомовність – польська одномовність – німецько-українська двомовність типу – українсько-російська двомовність радянського зразка. По-третє, релігія як шкільний предмет присутня в усіх документах до 1942 року («наука релігії», «religia», «Religion / Релігія») і повністю зникає з радянського атестата. По-четверте, гендерне оформлення формулярів як окремі «жіночі роботи ручні» у жіночих документах Якимовичів і Палюхівни зникає у післявоєнній радянській шкільній документації, що відповідає деклараціям про гендерну рівність, але фактично означає водночас уніфікацію й стандартизацію.

Методологічно важливо, що жоден із цих висновків не міг би бути зроблений на основі одного документа. Саме в ланцюжку, у серійній послідовності особових джерел однієї родини виникає той епістемологічний ефект, який П. Берк окреслює як «товсте прочитання», що працює з джерелом не як з ілюстрацією, а як зі свідком (Burke, 2005). Шкільне свідоцтво Марії Якимович 1906 року, узятє окремо, є пам'яткою галицького шкільництва австрійської доби; узятє в одній серії з атестатом 1948 року, воно стає свідченням цілої політичної й культурної трансформації Центрально-Східної Європи, здійсненої через освітній канал. На думку Р. Шарт'є, історичне пізнання розгортається саме на межі між мовою джерела та практикою, яка цією мовою описана (Chartier, 1997), і наш корпус документів показує цю межу з високою чіткістю.

УРСР
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ

АТЕСТАТ ЗРІЛОСТІ

Видано цей атестат Палюху Фрастині Михайлівну,
що народилася в с. Велика Грибівка Іржавецького р-ну 1930 року
в тому, що вн, вступивши в 1945 році в Звітицьку середню школу №
Звітицьку Іржавецького р-ну Львівської обл., закінчи в
повний курс цієї школи і вияви є при відмінній поведінці такі знання з предметів:

Українська мова	<u>4 (чотири)</u>	Історія СРСР	<u>5 (п'ять)</u>
Українська література	<u>5 (п'ять)</u>	Загальна історія	<u>5 (п'ять)</u>
Російська мова	<u>4 (чотири)</u>	Конституція СРСР і УРСР	<u>5 (п'ять)</u>
Російська література	<u>5 (п'ять)</u>	Географія	<u>5 (п'ять)</u>
Алгебра	<u>5 (п'ять)</u>	Фізика	<u>5 (п'ять)</u>
Геометрія	<u>5 (п'ять)</u>	Астрономія	<u>5 (п'ять)</u>
Тригонометрія	<u>5 (п'ять)</u>	Хімія	<u>5 (п'ять)</u>
Природознавство	<u>5 (п'ять)</u>	Іноземна мова (німецька)	<u>5 (п'ять)</u>

Особа, що одержала цей атестат, має право вступу до вищих учбових закладів Союзу РСР.

Видано 8 • листопада 1948 р.

Директор школи
Заступник директора по навчальній частині

Учитель:

№ 085279

Висновки. Персоніфіковане дослідження історії освіти на основі документальних мікроісторичних джерел є методологічно самостійним напрямом, а не допоміжною ілюстрацією до загальних схем. Проведений аналіз десяти шкільних документів родин Якимовичів і Палюхів, що охоплюють період 1906–1948 років і чотири державно-політичні режими, засвідчує: особові документи освітнього походження (свідоцтва, шкільні повідомлення, атестати зрілості) містять значний аналітичний ресурс для історії педагогіки. Вони дозволяють побачити освітню систему не в статичній нормативних актів, а в динаміці повсякден-

ного функціонування; не в деклараціях, а в реальній предметній сітці, мовній ситуації, оцінкових категоріях, релігійній та гендерній маркованості шкільного документа.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розширенням корпусу подібних особових документів, зокрема за рахунок матеріалів Центрального державного електронного архіву України (Центральний державний електронний архів України Центрального державного електронного архіву України) та родинних збірок, а також із поглибленим зіставним аналізом формулярів як самостійних історико-педагогічних текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Верменич Я. В. Локальна історія як науковий напрям: традиції й інновації. Київ: Інститут історії України НАН України, 2012. 284 с.
2. Верменич Я. В. Мікроісторія як проблемне поле соціогуманітарних досліджень. Український історичний журнал. 2010. № 4. С. 156-169.
3. Історія повсякденності: теорія та практика: матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Переяслав-Хмельницький, 2010. 312 с.
4. Міронова І. С. Джерелознавство, історіографія та методологія історії. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 204 с.
5. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. Київ: АПН України, 2003. 68 с.

6. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічні дослідження та його “околиці”. Педагогічні науки. 2005. Вип. 40. С. 8-14.
7. Центральний державний електронний архів України: офіційний вебпортал. URL: <https://tsdea.archives.gov.ua> (дата звернення: 18.04.2026).
8. Ясь О. В. Мікроісторія. Енциклопедія історії України. Київ: Наукова думка, 2019. С.212.
9. Burke P. *History and Social Theory*. Cambridge: Polity Press, 2005. 240 p.
10. Chartier R. *On the Edge of the Cliff: History, Language, and Practices*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1997. 208 p.
11. Ginzburg C. *The Cheese and the Worms: The Cosmos of a Sixteenth-Century Miller*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1980. 256 p.
12. Levi G. *On Microhistory. New Perspectives on Historical Writing*. Cambridge: Polity Press, 1991. P. 93–113.

REFERENCES

1. Vermenych, Ya. V. (2010). *Lokalna istoriia yak naukovi napriam: tradytsii i innovatsii* [Local history as a scientific direction: traditions and innovations]. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. 284 s. [in Ukrainian].
2. Vermenych, Ya. V. (2004). *Sotsialna istoriia ta mikroistoriia: metodolohichni problemy doslidzhennia* [Social history and microhistory: methodological problems of research]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 3. S. 4–18 [in Ukrainian].
3. *Istoriia povsiakdennosti: teoriia ta praktyka* [History of everyday life: theory and practice]. (2010). Proceedings of the All-Ukrainian Scientific Conference. Pereiaslav-Khmelnyskyi. 312 s. [in Ukrainian].
4. Mironova, I. S. (2023). *Dzhereloznavstvo, istoriohrafia ta metodolohiia istorii* [Source studies, historiography and methodology of history]. Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K. 204 s. [in Ukrainian].
5. Sukhomlynska, O. V. (2003). *Istoryko-pedahohichni protses: novi pidkhody do zahalnykh problem* [Historical-pedagogical process: new approaches to general problems]. Kyiv: APN Ukrainy. 68 s. [in Ukrainian].
6. Sukhomlynska O. V. (2005). *Istoryko-pedahohichni doslidzhennia ta yoho “okolytsi”* [Historical and pedagogical research and its “surroundings”]. *Pedahohichni nauky*. 2005. Vyp. 40. S. 8-14. [in Ukrainian].
7. *Tsentralnyi derzhavnyi elektronnyi arkhiv Ukrainy: ofitsiinyi vebportal* [Central State Electronic Archive of Ukraine: official web portal]. Retrieved from <https://tsdea.archives.gov.ua> [in Ukrainian].
8. Yas, O. V. (2019). *Mikroistoriia* [Microhistory]. *Entsyklopediia istorii Ukrainy – Encyclopedia of the History of Ukraine*. Kyiv: Naukova dumka. S. 212. [in Ukrainian].
9. Burke, P. (2005). *History and Social Theory*. Cambridge: Polity Press. 240 p.
10. Chartier, R. (1997). *On the Edge of the Cliff: History, Language, and Practices*. Baltimore: Johns Hopkins University Press. 208 p.
11. Ginzburg, C. (1980). *The Cheese and the Worms: The Cosmos of a Sixteenth-Century Miller*. Baltimore: Johns Hopkins University Press. 256 p.
12. Levi, G. (1991). *On Microhistory. New Perspectives on Historical Writing*. Cambridge: Polity Press. P. 93–113.

Дата першого надходження статті до видання: 03.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

